

***Una confabulació d'imbècils* - John Kennedy Toole**

Una confabulació d'imbècils s'hauria de titular, senzillament, *Ignatius*, ja que tots els personatges giren al voltant del protagonista. Igual com succeeix amb Tirant lo Blanc, Dràcula o Barney Panofsky, el nom de Ignatius J. Reilly mereixeria aparèixer en el títol perquè inaugura una nova manera de veure el món i de viure-hi. Ignatius és un home de trenta anys, obès, hipocondríac, inconstant, pessimista, culte i tan inútil que no sembla que hagi de deixar mai de viure a costa de la seva mare, una vídua sense caràcter. Ignatius només ha sortit una vegada de Nova Orleans, utilitza un tassó amb la imatge de Shirley Temple, obté un plaer refinat visionant pel·lícules infames, i sosté que la millor etapa de la humanitat va ser l'edat mitjana, mentre que el segle vint li resulta insuportable: "Els anys lluminosos d'Abelard, Thomas Beckett i l'home corrent van quedar reduïts a escòria; la roda de la Fortuna havia investit la humanitat i li havia trencat l'ansa del coll, esclafat la closca, torçat el tors, perforat la pelvis, afligit l'ànima."

A les primeres pàgines, un incident posa en contacte tot de personatges que s'aniran desenvolupant al llarg de la novel·la: Mancuso, el policia amb l'autoestima sota mínims; Jones, el negre sense ofici ni benefici; Claude, el vellet tendre i anticomunista; Darlene, que somia ser estrella d'estriptís; la senyora Lee, traficant de pornografia. Més endavant, a mesura que Ignatius troba feina en una fàbrica de pantalons i després com a venedor ambulat de frankfurts, anirem coneixent altres personatges secundaris, que tenen en comú la sensació -perfectament fonamentada- que han fet malbé les escasses oportunitats que han tingut per deixar de ser uns desgraciats integrals.

Diàlegs hilarants

Una confabulació d'imbècils està format per una sèrie de diàlegs hilarants situats en mitja dotzena d'espais. Llegint el llibre, tenim la sensació d'assistir a una obra de teatre o a una sèrie, ja que l'autor desenvolupa una habilitat tant o més combinatòria que creativa. John Kennedy Toole (1937-1969) es mostra molt capaç a l'hora de situar els personatges en un assortit d'embolics i malentesos (que fan divertir molt més el lector que no pas a ells) fins arribar al crescendo final.

Escrit a començaments dels anys seixanta, *Una confabulació d'imbècils* captura la seva època i alhora s'hi avança. Hi apareixen burgesos estupiditzats,

lesbianes agressives, negres explotats i rancorosos, una maníaca de la revolució sexual, velles amargades, gays epicuris i una perillosa aficionada a la psicologia que esguerra tot el que toca. Com diu Jones, “Tinc una feina de negre amb una paga de negre, ja estic integrat a la societat: ja sóc un negre de veritat.” Ja es veu que en aquesta paròdia no se salva ningú.

Com altres obres humorístiques, *Una confederació d'imbècils* parteix d'unes premisses profundament tristes: el drama d'un ésser humà intel·ligent i incomprès, sotmès a *bullying* a l'escola, que fracassa a la universitat, perd l'únic ésser amb qui congeniava, i acaba refugiant-se en una agressivitat egocèntrica i en el menjar porqueria. Ignatius podria haver estat brillant, però ara es limita a gargotejar frases enrevessades en els seus quaderns, que després apilona en una habitació desordenada i mal ventilada: “Els Estats Units necessiten una mica de teologia i de geometria, una mica de gust i de decència. Em temo que estem fent tentines a la vora de l'abisme.” Admirador de Boeci i de Batman, té un pla per “salvar el món per mitja de la degeneració” a base d'incentivar orgies en les institucions internacionals

Després d'uns quants intents vans de publicar el llibre, John Kennedy Toole es va suïcidar l'any 1969. La seva mare, després de visitar una bona colla d'editorials, va aconseguir que veiés la llum el 1980. Llavors va guanyar el premi Pulitzer, es va posar de moda i es va traduir a un gran nombre de llengües. En català la va publicar l'editorial Pòrtic el 1988, traduïda per Maria-Antònia Oliver amb el títol *Una conxorxa d'enzes*. Eren uns anys en què es considerava *cool* anar amb un llibre sota el braç, sobretot si era de Patricia Highsmith, Albert Cohen, Marguerite Duras, Maria Jaén o Bret Easton Ellis. Només cal afegir que feia poc que al Nick Havanna s'hi havia instal·lat una màquina expenedora de llibres. Citar alguna frase d'Ignatius en una trobada d'amics despertava complicitats, i referir-se a la seva vàlvula pilòrica, als quaderns Big Chief o a les pintoresques disfresses de l'agent Mancuso era tan útil per fer-se l'interessant com avui citar un personatge de *House of Cards*. El llibre havia estat escrit vint anys enrere, però el món era essencialment el mateix, i el sentit de l'humor de Kennedy Toole era compartit i celebrat. Em pregunto si avui passaria el mateix. Entre els anys vuitanta i ara s'han succeït tants fenòmens que avui dia Ignatius sembla sorgit d'un altre planeta.

Dues traduccions

Als anys noranta, l'editorial Columna va reeditar el llibre amb el títol *La conxorxa dels ximples*. Ara Xavier Pàmies l'ha tornat a traduir per a l'editorial Anagrama com a *Una confabulació d'imbècils*. Certament, el nivell de vocabulari ha disminuït en els últims anys, però aquest fet no ens ha de fer perdre de vista el títol original, *A Confederacy of Dunces*, que parteix d'una citació de Jonathan Swift de fa tres segles. De fet, *dunce* és un terme format a partir del nom de teòleg Duns Scot, i no resulta un insult gaire popular en anglès. La paraula *enze* era adequada perquè sembla pròxima al parlar anacrònic i pedantesc d'Ignatius.

Més enllà del títol, també podríem plantejar-nos si calia tornar a traduir el llibre sencer, sobretot si tenim en compte que Maria-Antònia Oliver ha firmat unes quantes traduccions magnífiques, entre elles la de *Moby Dick*. Si comparem les dues versions d'*A Confederacy of Dunces*, de seguida ens adonarem que totes dues miren de plasmar en català els registres col·loquials i dialectals amb què s'expressen els protagonistes. En general, la de Maria-Antònia Oliver té un registre més informal. Ella escriu: "Portes referències?" "Un bòfia m'ha donat una daixonses. M'ha dit que'm convenia possà-hi el cul i guanyà'm la vida". Xavier Pàmies, en canvi, ho tradueix així: "¿Tens referències?" "Un poli me n'ha donat una. M'ha dit que m'espavili a trobar una feina amb sou". Un altre exemple de Maria-Antònia Oliver: "Treu-te aquest cony d'ulleres! Com dimonis vols veure la porqueria de terra". I, en la nova versió: "Treu-te aquestes ulleres. ¿Com vols veure així tota la porqueria que hi ha a terra?". En altres passatges, sobretot quan parla la mare d'Ignatius, Xavier Pàmies inclou formes verbals com *sapiguer* i *érets*, així com deformacions del vocabulari com *indicció*, *quansevol* o *pograma*.

A la segona traducció totes les preguntes porten un signe d'interrogant inicial encara que estiguin formades per una sola paraula. Una altra diferència és que la traducció de Maria-Antònia Oliver inclou notes al peu que faciliten informació complementària o comenten algun joc de paraules intraduïble. Es tracta, en tot cas, de dues opcions editorials ben legítimes. Personalment, totes dues traduccions em semblen dignes i em costa molt decidir quina té un llenguatge més viu. En fi: entenc que una segona traducció no era necessària, però no es pot negar que Xavier Pàmies ha fet una bona feina.